

Patryk JadczaK

Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych
Uniwersytet Łódzki

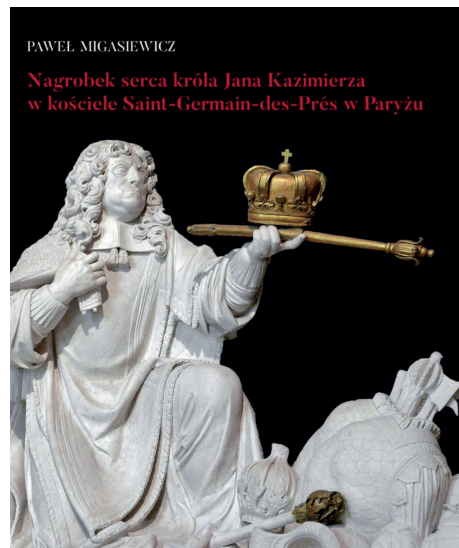
<https://doi.org/10.18778/2084-851X.09.11>

Paweł Migasiewicz, *Nagrobek serca króla Jana Kazimierza w kościele Saint-Germain-des-Prés. Aeternae memoriae Regis Orthodoxi*, Warszawa 2019, (seria Studia i Materiały, red. Karol Guttmejer, ss. 168, wyd. Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA)

Znany w średniowieczu i epoce nowożytnej zwyczaj osobnych pochówków serc zaowocował w całej Europie licznymi artystycznymi reprezentacjami w postaci pomników. Szczególną popularnością cieszył się on w szesnastowiecznej Francji, gdzie funkcję nekropolii serc królewskich pełnił paryski kościół Celestynów, w którym powstało aż kilkanaście tego typu nagrobków¹. Z perspektywy badań nad polskim dziedzictwem narodowym szczególnie interesujący jest nagrobek serca króla Jana Kazimierza, zlokalizowany w pobenedyktynskim kościele Saint-Germain-des-

Prés. Monograficznego opracowania tego obiektu podjął się Paweł Migasiewicz, który w 2019 roku opublikował w postaci książki efekty swoich badań.

Wśród różnych publikacji z obszaru humanistyki, które ukazały się w ostatnim czasie, praca Pawła Migasiewicza prezentuje się bardzo interesująco. Dzięki szeroko zakrojonym badaniom, pogłębionym analizom znanych dotychczas źródeł, a także odkryciu nowych autorowi udało się zrekonstruować okoliczności fundacji paryskiego nagrobka oraz prześledzić dzieje jego funkcjonowania aż do współczesności. Warto zaznaczyć, że ważną grupą źródeł przywołanych w omawianej pracy stanowią dokumenty benedyktyńskie, pochodzące z paryskiego opactwa. Dzięki nim

¹ C. Mazel, *À corps et à cœur. Les monuments funéraires des Valois, 1416–1589*, [w:] *Les funéraires princières en Europe, XVIe–XVIIIe siècle*, t. 2, *Apothéoses monumentales*, red. J.A. Chrościcki, M. Hengerer, G. Sabatier, Rennes-Versailles 2013, s. 237–240, za: P. Migasiewicz, *Nagrobek serca króla Jana Kazimierza w kościele Saint-Germain-des-Prés w Paryżu*, Warszawa 2019, s. 44.

udało się odtworzyć okoliczności i atmosferę, jakie towarzyszyły przybyciu króla Jana Kazimierza do Paryża, objęciu przezeń urzędu opata, rządów, a wreszcie jego śmierci². Szczególnie istotnym elementem badań były analizy porównawcze ikonografii innych tego typu obiektów powstałych we Francji, które pozwoliły na wskazanie atrybucji.

Na pracę Pawła Migasiewicza składa się pięć rozdziałów oraz aneksy źródłowe, bibliografia, podsumowania w języku francuskim i angielskim, spis ilustracji, a także indeksy osób i miejsc. Rozdziały zostały zatytułowane kolejno: *Okoliczności historyczne powstania nagrobka*; *Powstanie nagrobka serca Jana Kazimierza i jego kontekst artystyczny*; *Ikonografia i treści ideowe*; *Dzieje nagrobka od rewolucji do początku XX wieku*; *Nagrobek Jana Kazimierza a Polacy*. Porządek rozdziałów stanowi klarowną całość prezentującą w ujęciu chronologicznym dzieje omawianego nagrobka, począwszy od kontekstu historycznego, poprzez jego formę artystyczną i treści ideowe, skończywszy na prześledzeniu jego późniejszych burzliwych losów.

Autor rozpoczął swoje rozważania od szczegółowego przedstawienia okoliczności abdykacji króla Jana Kazimierza, a także jego dalszych losów we Francji, gdzie objął funkcję opata komandatoryjnego w opactwie benedyktynów Saint-Germain-des-Prés. W przeprowadzonym wywodzie, dla którego punktem wyjścia były liczne źródła, uchwycono i zaprezentowano czytelnikowi wiele osobliwych cech wspomnianych wydarzeń, spośród których najciekawsze bodaj było połączenie dwóch godności (królewskiej i opackiej). Następnie przedstawiono historię fundacji i powstania nagrobka serca króla. Autor dokonał gruntownej analizy formalnej, zestawiając ze sobą kilka projektów tego pomnika. Analiza ta, wraz z omówieniem ówczesnych tendencji we francuskiej sztuce sepulkralnej, pozwala na lepsze zrozumienie znaczenia tego obiektu. W kolejnym rozdziale Paweł Migasiewicz zmierzył się w sposób bardzo udany z ikonografią nagrobka. Na szczególną uwagę zasługuje kilka dokonanych przez autora reinterpretacji m.in. pozy, w której został ukazany monarcha, stroju i jego znaczenia, a także sceny bitewnej wyobrażonej na dekoracji reliefowej. Dwa ostatnie rozdziały poświęcono na prześledzenie losów nagrobka aż do początku XX wieku, a także znaczenia, jakie miał dla Polaków żyjących na emigracji grób króla Polski Jana Kazimierza.

Omawiana praca ma liczne atuty, należy jednak podkreślić dwa – stanowiące dobitne świadectwo jej wartości. Niezwykle bogaty materiał ikonograficzny, jaki został reprodukowany w książce, pozwala na jeszcze lepsze zrozumienie omawianych przez autora analogii do innych nagrobków, wymowy poszczególnych motywów i wariantów w nim wykorzystanych, przede wszystkim zaś głębsze zrozumienie znaczenia tego dzieła. Równie cenne jest omówienie dotychczasowego stanu badań

² Przywołać można m.in. *Reception Selemnelle du Roy de Pologne Jean Casmire nostre Abbé* (Bibliothèque Nationale de France, Département des Manuscrits, Ms. Français 18818, s. 229).

oraz nowe światło, które, na podstawie przeprowadzonych kwerend, autor rzucił na wcześniejsze ustalenia. Szczególnie ważne okazało się dotarcie do wzmianek w księdze zmarłych świeckich, pochowanych w kościele Saint-Germain-des-Prés, bowiem pozwoliło autorowi na rozwianie wątpliwości co do znaczenia pozy i gestów króla³.

Niewątpliwym atutem omawianej pracy jest 11 aneksów zawierających m.in. obszernie fragmenty z tekstów źródłowych, przywołane w języku francuskim, ale opatrzone translacją na język polski. Zabieg ten należy ocenić bardzo pozytywnie, dzięki niemu bowiem czytelnik, który nie ma dostępu do wykorzystanych przez autora źródeł, ma możliwość dokładnego zapoznania się ze stanem rzeczy opisanym w publikacji oraz samodzielnej weryfikacji zawartych w niej informacji.

Poszukiwania i prace podjęte przez autora oraz ich wyniki opublikowane w prezentowanej książce stanowią uzupełnienie dotychczasowych badań zarówno w węższym obszarze – nad zjawiskiem osobnych pochówków serca, którymi na gruncie polskim zajmowali się m.in. Władysław Tomkiewicz⁴ czy Anna Czyż⁵, jak również w szerszym – nad sztuką epoki Wazów.

Drobnym mankamentem książki Pawła Migasiewicza są błędy w postaci literówek, które niekiedy się pojawiają. Należy jednak podkreślić, że nie rzutują one negatywnie na omawianą pracę, której liczne zalety przywołano już wcześniej.

Podsumowując, wypada stwierdzić, że autorowi udało się przygotować monografię mającą wszelkie prawa do bycia rzetelną pracą naukową, która jest także narzędziem promocji polskiego dziedzictwa narodowego. To niewątpliwa wartość omawianej pracy, bowiem ma ona szansę dotrzeć nie tylko do badaczy i znawców prezentowanych zagadnień, ale również do szerszego grona odbiorców, także nieposiadających przygotowania historyczno-artystycznego.

³ Wcześniej pisali o tym m.in.: A. Lenoir, *Musée des monuments français...*, t. 5, Paris 1806, s. 94; A. Skrodzka, *Królewicz jezuitą, król opatem. Wątek „zakonny” w ikonografii nowożytnej*, Warszawa 2018, s. 165–167.

⁴ W. Tomkiewicz, *Le tombeau de Jean-Casimir à l'Abbaye de Saint-Germain-des-Prés. Résumé de la communication de...*, „La France et la Pologne dans leurs Relations Artistiques”, t. 1 (1938), nr 1, s. 92.

⁵ A.S. Czyż, *O pochówkach serc Michała Korybuta Wiśniowieckiego i Klary Izabelli de Mailly-Lascaris Pacowej oraz o nekropoli Paców w Pożajściu*, „Biuletyn Historii Sztuki”, t. 75 (2013), nr 4, s. 671–696.